

JEAN VODAINÉ IN NJEGOVE VEZI S SLOVENSKO POEZIJO

Članek obravnava življenje in delo likovnega in literarnega umetnika Jeana Vodaina (rojstno ime Vladimir Kavčič). Rojen je bil na Tolminskem 1921, vendar je skoraj vse življenje prebil v Franciji. Bil je pesnik, grafik, tiskar, založnik in slikar, njegov najpomembnejši dosežek je dolgoletno izdajanje mednarodne literarne revije *Dire*. Vodainova življenjska pot in delo sta prikazana s posebnim poudarkom na Vodainovi popularizaciji slovenske poezije v Franciji. Z Venom Pilonom je pripravil antologijo francoskih prevodov slovenske poezije. Identiteta Jeana Vodaina in njegove umetnosti izhaja iz statusa slovenskega priseljenca v večnacionalnem okolju industrijske regije Lorene. Pomemben je za slovensko, francosko in regionalno lorensko književnost ter kulturo.

Ključne besede: Jean Vodaine, slovensko-francoski literarni stiki, Venó Pilon, revija *Dire*, slovensko izseljenstvo

1 Uvod

Pogled v zgodovino slovenskega izseljenstva v Franciji razkrije izjemnega posebnostnega Vladimírja Kavčiča s psevdonimom Jean Vodaine. V letu 2021 mineva sto let od njegovega rojstva. Jean Vodaine je bil umetniško in nacionalno večplastna osebnost. Bil je pesnik, grafik, tiskar, tipograf in založnik, na vsakem izmed naštetih področij pa je zapustil obsežen opus, s katerim se ni ukvarjalo veliko literarnih in umetnostnih zgodovinarjev. Kot avtor slovenskih korenin, ki je deloval v večnacionalni Loreni in v okoliških krajih, je pomemben tako za slovensko kot tudi za francosko in luksemburško kulturo.

Prav v domačih krajih njegove druge domovine najbolj gojijo njegov spomin. O njegovem življenju in delu obstaja veliko zapisov francoskih, belgijskih, luksemburških in nemških avtorjev, vendar so ti predvsem spominske ali časopisne narave. V Franciji sta izšla dva zbornika, posvečena Vodainu. Prvi je dosje, ki ga je uredil slikar in Vodainov prijatelj Joe Ryczko v okviru posebne številke revije *Plein Chant* leta 1995. V njem so zbrani pričevanja Vodainovih prijateljev in sodelavcev, njegova korespondenca, biografija in bibliografija. Drugi zbornik je naslovljen *Passeur des mots* in vsebuje nekaj strokovnih prispevkov, zopet pa prevladujejo spominski zapisi. Urednica je bila bibliotekarka Marie-Paule Doncque, ki se je tudi sicer strokovno ukvarjala z Vodainovo tipografijo.

V Sloveniji je leta 2002 ob Vodainovi razstavi v Tolminskem muzeju in Pilonovi galeriji izšel katalog *bad adn: Jean Vodaine*, v katerem sta bila med drugim objavljena obširnejša prispevka Petre Černe Oven o Vodainovi tipografiji in Irene Mislej o prijateljstvu Pilon in Vodaina (Černe Oven 2002; Mislej 2002). Našteta literatura priča o tem, da je bil obravnavan predvsem Vodainov tipografski opus. Dejstvo je, da je ta še danes najbolj cenjen, tudi njegovi tiski dosegajo visoke vrednosti (*Trois typographes novateurs* 2002). Njegovega prav tako obsežnega slikarskega in pesniškega opusa še ni nihče strokovno obravnaval. Namen članka je pregledno predstaviti življenje Jeana Vodaina, ker je ključno za njegovo ustvarjanje, pokazati pomen njegove revije *Dire* in ga na podlagi njegovega sodelovanja pri prevajanju in izdajanju slovenske poezije ter z razmislekom o identiteti njegovega opusa približati slovenski literarni zgodovini.

2 Otroštvo in mladost

Jean Vodaine se je rodil kot Vladimir Kavčič v Čiginju pri Volčah 6. julija 1921. Tolminsko je bilo v prvi svetovni vojni zelo prizadeto, po vojni je pripadlo Italiji. Vodainov oče je imel čevljarско delavnico. Zaradi fašističnega pritiska se je družina preselila v Mozelo (danes v regiji Lorena). Meje so se v zgodovini na tem območju večkrat spreminjale, saj sta si območje lastili tako Nemčija kot Francija. Obmejnost regije je močno vplivala na Vodainovo življenje in ustvarjanje. Selitev v nemško govoreči predel Francije je bila za Kavčičeve lažja, saj so znali jezik. Ob selitvi leta 1924 je bil Vodaine star tri leta.

Vodainov oče je sprejel triletno pogodbo v rudniku železove rude. Po treh letih je odprl svojo čevljarско delavnico. Sin se je pri očetu izučil za čevljarja, a ga to delo ni veselilo. Ob vstopu v šolo je imel to srečo, da tudi otroci domačinov knjižne francoščine niso obvladali, skupaj z njimi je jezik usvojil tudi on. Leta 1933 je šolo zaključil, pet let pozneje je naredil mojstrski izpit za čevljarja. Vsega drugega, kar je počel v življenju, se je naučil sam (Ryczko 1995: 5; Bortignon 1988: 237; Vodaine 1995: 76–78).

Zelo mlad je začel pisati, slikati in grafično ustvarjati. Leta 1947 je v Thionvillu izdal prvo pesniško zbirko z naslovom *Rose et noir* (*Rožnato in črno*), istega leta se je poročil. Zbirko je objavil pod psevdonimom Jean Vodaine. Vodaine je pofrancozena oblika slovenskih narečno izgovorjenih besed »bod edn«, ki mu jih je večkrat mama položila na srce – bodi nekdo, naredi nekaj iz sebe. Pridružil se je ustanovnim članom društva L'Art Populaire (slov. Ljudska umetnost), kjer je za delavce vodil tečaje risanja in dikcije ter režiral gledališko predstavo. Kupil je tiskarsko prešo in začel tiskati. Za svoje delo je dobil več nagrad (Ryczko 1995: 5–17; Doncque 1997: 9–26).

V naslednjih letih je spoznaval slavne umetnike in tiste na poti k slavi. Z nekaterimi se je spoprijateljil in še dolga leta ohranjal pisemski stik. Deloval je v krogu francoskih pesnikov delavske poezije, zbranih okrog revije *Poésie avec nous* (*Poezija z nami*). Delavski pesniki so bili v Franciji tedaj številni, marsikatero njihovo delo je bilo dobre kakovosti, a so bili v višjih (pariških) literarnih krogih prezirani, njihova poezija je ostajala v mejah domačih (obrobnih) pokrajin. Sodeloval je z znanimi pisci, kot so Jean Dubuffet, Anatole Jakovski in Gaston Chaissac.¹ Spoznal je Tristana Tzaro. Leta 1951 je z luksemburškim piscem Edmondom Dunom ustvaril literarni reviji *Courrier de la poésie* (*Pesniška kronika*) in *La tour aux puces* (*Boljši stolp*), ki pa nista doživeli večjega odmeva. Treba je poudariti, da je Vodaine vse to počel ob svoji redni službi, ki je bila težaško fizično delo. Nekaj časa je delal kot tajnik pri založbi Caractères v Parizu, kadar je bilo treba, je sodeloval tudi pri tisku. Kot poslovilno darilo je leta 1955 iz službe domov prinesel novo tiskarsko prešo (Ryczko 1995: 5–17; Doncque 1997: 9–10; Življenjepis Vladimir (Frédéric) Kaučič Jean Vodaine).

3 Zrela doba in revija *Dire*

Leta 1960 si je Vodaine hudo poškodoval desno nogo in zbolel, poškodba ga je onesposobila za tri leta. Nato se je preselil v Montpellier, kjer se je navdušil za tipografijo. 1961 je natisnil zadnjo številko *La tour aux puces* in pripravil prvo številko nove revije *Dire*. Star je bil štirideset let in vedel je, da zaradi poškodbe za fizično delo ne bo več sposoben. Odločil se je za zelo pogumno dejanje, preživljati se z izdajanjem literarne revije (Ryczko 1995a: 88; Vodaine 1995a: 22).

Revijo *Dire* je leta 1962 zasnoval mednarodno, saj je vedel, da bo le tako dobil dovolj naročnikov za preživetje sebe in revije. V prvi seriji revije je izšlo sedem števil, v drugi seriji je izšla ena številka. Leta 1965 je kupil nov tiskarski stroj in se vrnil v Basse-Yutz, leto pozneje je začel s tretjo serijo revije in z njo vztrajal do leta 1984. Revija je bila tromesečnik velikega formata z bogatim in prepoznavnim

¹ Dubuffet (slikar) in Chaissac (pesnik in slikar) sta pripadala slogu *l'art brut*. Vodaina je s Chaissacom vezalo dobro prijateljstvo, tudi on je bil iz skromne delavske družine in v umetnosti samouk. Jakovsky je bil zbiratelj in likovni kritik, pomemben za priznanje *l'art brut*. Vodaine je bil s svojim poznim slikarskim delom blizu temu slogu.

tipografskim in grafičnim okrasom. Snoval jo je sam, nekaj pomočnikov je imel le pri razmnoževanju. Poleg revije je pripravil še vrsto drugih izdaj, ki imajo danes zaradi kvalitetnega ročnega dela in nizkih naklad veliko bibliofilsko vrednost. V reviji je objavljala dela pomembnejših pisateljev tistega časa, dajal pa je priložnost tudi mlajšim in še neuveljavljenim. Revija je imela naklado okrog sto izvodov. V svoji karieri je objavil, tiskal ali s svojimi grafikami opremil dela avtorjev, kot so Raymond Queneau, Ernest Hemingway, Rainer Maria Rilke in Georg Trakl (Doncque 1997: 9–26).

Vodainovo poslanstvo je bilo v delavsko Loreno vnesti več kulture in umetnosti. Izkoriščal je »križiščno« lego regije, kjer so se križali nemški, francoski, belgijski, luksemburški in priseljski umetniki. Da mu je uspelo izdajati cenjeno mednarodno literarno revijo v kraju, kot je Basse-Yutz, daleč od kulturne metropole Pariza, je pomemben dosežek. Leta 1972 se je ločil od žene in se preselil v vasico Baslieux, kjer je ostal skoraj do smrti. S trdim delom in organiziranjem prireditev jo je spremenil v vas poezije. Intenzivneje se je posvetil slikarstvu, razstavljal je po francoskih mestih in v tujini, tudi v Sloveniji: prvič leta 1980 v ajdovski Pilonovi galeriji, zadnjič leta 2002 v Tolminskem muzeju. Še vedno je pesnil, tiskal, slikal in dobil vrsto nagrad, ena najpomembnejših nagrad je Stomps, ki jo podeljuje ta mesto Mainz in Muzej Gutenberg za največje dosežke v tiskarstvu (Guichard 1997: 101–103).

Leta 1980 mu je s sodelavci uspelo organizirati prvi festival poezije v Metz. Prizadeval si je, da bi v mestu odprli hišo poezije. Še za življenja so mu v Baslieux in v Yutz posvetili ulici. Umril je 8. avgusta 2006 v domu upokojevcev v Pont-à-Moussonu.

4 Prevajalsko delo in sodelovanje z Venom Pilonom

Jean Vodaine je slovenske kraje zapustil v zgodnjem otroštvu, potem pa je obiskoval le francosko šolo. Njegov materni jezik je bila slovenščina, v krogu družine so govorili slovensko, vendar jezikovne možnosti ni nikoli razvil do te mere, da bi lahko razpravljala o zahtevnejših temah. Kljub temu se je loteval prevajanja slovenske poezije. Za to ga je navdušil slikar in pesnik Venno Pilon, ki se je na starost veliko ukvarjal s prevajanjem.

Veno Pilon je z Jeanom Vodainom prišel v stik okrog leta 1950, ko je dobil knjižico *Poésie slovène, Présentation de Jean Vodaine (Slovenska poezija, Uredil Jean Vodaine)*. Gre za dvanajststranski zvežčič s kratko spremno besedo Jeana Vodaina, enim Prešernovim sonetom, po eno pesmijo Frana Levstika in Simona Gregorčiča, dvema Kajuhovima in petimi Župančičevimi. Izšel je v Parizu v zbirki *Escales*. V spremni besedi je Vodaine pojasnil, od kod mu ljubezen do slovenske poezije, in z zanosom razložil, kakšen je pomen poezije za ohranitev slovenskega jezika skozi zgodovino. V času avstrijskega gospostva, je zapisal, so v slovenskih domovih

poleg razpela in blagoslovljene vejice viseli portreti Cankarja, Gregorčiča ali Stritarja in prepričan je bil, da podobni portreti visijo tudi danes – le da tokrat med križem in portretom maršala Tita. Zapisal je tudi, da je njegova mati, ki je bila sicer tudi sama pesnica, v predalu varovala zvezek, v katerega si je prepisala najlepše pesmi iz slovenske literature. Prav ta zvezek je bil Vodainov prvi stik s slovensko poezijo (Vodaine 1950: 3–4).

Publicist Božidar Borko je v *Slovenskem poročevalcu* in potem *Delu* ves čas dokumentiral delo Jeana Vodaina in Vena Pilon ter z njim seznanjal slovensko javnost.² Iz kratke kritike Vodainove *Poésie slovène* je očitno, da ga še ni poznal, saj ga je označil za naturaliziranega Francoza in predvideval, da je Jean Vodaine postal iz Ivan Voden. Vrednost prevodov bolj kot v njihovi kakovosti vidi v »dobri volji« in »ljubezni do domače besede« (Borko 1951: 2). Tudi Pilon je prevode ocenil za precej povprečne in dobil idejo, da bi sam izdelal kaj boljšega. Kasneje se je izkazalo, da Vodaine sploh ni avtor teh prevodov, da jih je, anonimne, dobil od jugoslovanskega konzula v Metzju z namenom, da jih spravi v red, kolikor je to pač mogoče, in jih izda (Borko 1971: 65–66).

Pilon in Vodaine sta se seznanila na Sejmu pesnikov leta 1950 na pariškem Place des Vosges. V času Vodainove službe v Parizu sta se redno srečevala, potem pa sta ostala v rednem pisemskem stiku. Pilon je prepoznal Vodainov talent in pomen njegovega ustvarjalnega dela ter si zelo prizadeval, da bi ga povezal s slovensko kulturo. Predstavil ga je slovenskim intelektualcem, ki so prihajali v Pariz, med drugim Kocbeku, Kozaku in Borku. Leta 1966 ga je povabil v slovenski PEN, a se zaradi poškodbe vabilu ni mogel odzvati. V domovino se je prvič vrnil leta 1969, takrat so ga sprejeli v PEN-u, obiskal je sorodnike, Veno Pilon ga je peljal po Sloveniji. Pilon in Vodaine sta sodelovala pri prevodih slovenske poezije v francoščino. Njuno največje skupno delo je *L'Oracle peintres à Paris, Devinettes pour les amis curieux et connaisseurs* (slov. *Orakelj slikarjev, Uganke za radovedne prijatelje in poznavalce*). Gre za zbirko 130 ugank, katerih rešitve so največja slikarska imena 20. stoletja. Zbirka je izšla leta 1968, tipografsko jo je oblikoval Vodaine in je dragocena tako po vsebini kot po bibliofilski plati. Pilon je pozneje pripravil še slovensko izdajo, ki pa je izšla le v 50 izvodih in z manj ugankami (91 prvotnih in 8 dodanih slovenskih slikarjev) (Mislej 2002: 26–45).

Pilon je načrtoval obširno antologijo slovenske poezije v francoščini po vzoru zbirke prevodov v italijanščino *Sempreverde e Rosmarino* (slov. *Zimzelen in rožmarin*), ki je izšla v Rimu. Pripravil je množico prevodov, a nikakor ni mogel najti založnika. Računal je na Vodaina, ta pa je hotel pripravo take publikacije finančno zavarovati z vsaj dvesto prednaročniki. Antologiji je dal naslov *Même un petit peuple chante* (slov. *Tudi malo ljudstvo prepeva*), Vodaine je odtisnil njen naslov na ščitni ovitek *Oraklja slikarjev* s pripombo »v pripravi«. Pilonova bolezen je izdajo

² Izbor Borkovih člankov o Jeanu Vodainu je naveden v seznamu literature. O njem so poročali tudi drugi slovenski časopisi, nekateri v zamejstvu (prim. Novice iz Slovenije 1951).

preprečila, zato se je Vodaine odločil natisniti knjižico *Oeillets rouges pour Paris* (slov. *Rdeči nageljni za Pariz*) z izborom slovenske poezije šestnajstih pesnikov, povezanih s Parizom. *Nageljni* so bili natisnjeni julija 1970, Pilon je izvod dobil na svoji smrtni postelji (Borko 1969: 6; Pilon 1965).

Spremno besedo k *Oeillets rouges pour Paris* je napisal pesnik in tipograf Arthur Praillet, sodeloval je tudi pri korekturi prevodov. V spremni besedi je pisal o Vodnikovem slavospevu *Ilirija oživljena* in o spomeniku neznanemu francoskemu vojaku v Ljubljani. Poudaril je, da niso bile Ilirske province nič drugega kot Napoleonova »domislica« za izmenjavo z Avstrijo. Vseeno pa, je nadaljeval, je »Napoleon Iliriji vrnil njen jezik«, pesniki pa se »ne zmenijo za zgodovino in kujejo to legendo« naprej. Legenda o Franciji in Napoleonu z razsvetljskimi, idealističnimi in svobodomiselnimi idejami je po Prailletovo še vedno navdih in sen za marsikaterega pesnika. Prevode je označil za »zveste in preproste«, namen zbirke pa je predvsem, da lahko bralec »povoha« nageljne slovenske poezije in potem, če mu ugajajo, z raziskovanjem slovenske kulture nadaljuje (Praillet 1970: 2–3). Za pesmi lahko rečemo, da so bile izbrane reprezentativno, njihova rdeča nit pa je načeloma povezava s Parizom. Tako so lahko frankofoni prebrali pesem bukovnika Miha Andreaša, Valentina Vodnika, Josipa Stritarja, Srečka Kosovela, Antona Aškercarja, Otona Župančiča, Pavla Golie, Mileta Klopčiča, Boža Voduška, Mateja Bora, Kajetana Koviča, Lojzeta Krakarja, Janeza Menarta, Tomaža Šalamuna, zbirko pa skleneta pesmi prevajalcev Vodaina in Piona. Njuni prevodi so tehnično dovršeni in vsebinsko zelo točni, dopustila si nista nikakršne prevajalske svobode, zato so mestoma prevodi v francoščini nekoliko trdi.

Kljub neuresničeni antologiji je Vodaine v *Dire* večkrat objavil svoje in Pilonove prevode slovenske poezije (včasih vzporedno tudi originale) in tako uspel z njo seznaniti svoje naročnike. V sedmi številki tretje serije je nekaj strani posvečenih Kosovelu (osem prevodov, med njimi *Ekstaza smrti* in *Brinjevka*), leta 1966 ena Gradnikova in ena Zajčeva pesem, v jesensko-zimski številki leta 1967 pa sta izšli dve Gradnikovi in ena Krakarjeva pesem. Prevode Kosovelovih pesmi je pozneje izdal tudi kot samostojno knjižico.

Vodaine je prevajal tudi iz nemščine v francoščino in obratno. Prevedel, izdal in likovno opremil je dva izbora pesmi Reinerja Marie Rilkeja, in sicer leta 1992 *Les Dauphins* ter leta 1998 *Sept Poèmes. Automne Tardif*. V nemščino je prevajal dela francosko pišočega luksemburškega pesnika, sicer tudi dolgoletnega prijatelja, Edmonda Dunea (1914–1988). Svoječas se mu je zdelo, da bi se nemški prevod v Luksemburgu dobro prodajal, a se je to pozneje izkazalo za zmoto in so prevodi ostali v rokopisu (Sunnan 2018; Sunnen 2018a: 27). Čeprav prevodi (predvsem prevodi Rilkeja) predstavljajo le minimalni del Vodainovega opusa, s svojo kvaliteto kažejo tudi na njegov prevajalski talent.

5 Vprašanje nacionalne in umetniške identitete

Jean Vodaine je bil rojen v slovenski družini, a je skoraj vse življenje preživel v Franciji. Tam je pridobil osnovnošolsko izobrazbo in ustvaril umetniško kariero. Trdil je, da se ni nikoli asimiliral v Francoza, a se vendar ni nikdar v Franciji počutil tujca. Ponosno je govoril, da je Slovenec, po drugi strani pa je bila njegova jezikovna zmožnost v francoščini razvitejša kot v slovenščini; znal je tudi nemško. Slovensko narodnost omenja tudi vsa tujejezična literatura o njem. Da bo pesnil v francoskem jeziku, se je odločil zavestno, z utemeljitvijo, da se slovensko v šoli nikdar ni učil in da zna knjižno le francoščino (Bortignon 1988: 241). Vodainov prijatelj, belgijski pisatelj Marcel Hennart, je zapisal: »Naučil me je tudi nekaj verzov, polnih slovanske sladkosti, iz njegove države Slovenije: Moja duša moli nocoj ...« (Hennart 1955: 2). Pilon je zapisal, da je Vodaine s francoskimi prijatelji večkrat pel *Mi se 'mamo radi* (Pilon 1965: 2).

Družina Kavčič je vložila več prošenj za pridobitev francoskega državljanstva, a neuspešno, zaradi rapalske meje je bilo njihovo državljanstvo italijansko. Vodaine je ostal italijanski državljan vse do leta 1985, ko je dobil francosko državljanstvo. Že prej mu je bilo ponujeno jugoslovansko, a ga ni sprejel. Dolgoletno bivanje v Franciji s tujim državljanstvom je vplivalo na njegovo življenjsko pot, saj je nekaj časa kot suplent poučeval likovno vzgojo, kot tujec pa stalnega mesta v javni šoli ni mogel dobiti (Ryczko 1995a: 161–162).

Jean Vodaine je bil torej po družini Slovenec, po državljanstvu večino življenja Italijan, po jeziku Francoz, po prepričanju pa svetovljan. K svetovljanstvu je pripomoglo življenje v večnacionalni regiji Loreni, kjer se križajo francoski, nemški, luksemburški, belgijski in priseljenjski vplivi. Vodaine se je v literarnih, spominških in likovnih delih večkrat dotaknil teme identitete, narodnosti in meja, predvsem v kontekstu večnacionalnosti območja, kjer je živel. Z ironijo se je spominjal diskriminacije, ki jo je kot priseljenec doživljal v francoski šoli (Bortignon 1988: 239). Nanj je torej mogoče gledati z več perspektiv. Jean Vodaine je slovenski izseljenski umetnik, čigar družina se je izselila iz političnih razlogov in postala del lorenškega proletariata, tudi Vodaine je bil fizični delavec. V njegovem umetniškem udejstvanju se to kaže s sodelovanjem v krogu pesnikov delavske poezije (Vodaine kot pesnik čevljar), življenje delavcev in značaj industrijske regije sta bili pogosti temi njegove poezije. Iz druge perspektive je Vodaine umetnik svoje regije, torej Lorene z okolico, v katero si je prizadeval pripeljati več kulturnega življenja. To mu je uspelo z založništvom in kulturnimi prireditvami. V tem okolju sta njegovo ime in ustvarjanje še danes najbolj poznana in cenjena. Sodeloval je z umetniki različnih narodnosti, za slovensko književnost pa je najbolj pomembno sodelovanje z Venom Pilonom, pri čemer lahko govorimo o Vodainu kot promotorju slovenske poezije in kulture v Franciji.

6 Dediščina in pomen Vodaina

Jean Vodaine je sodeloval z mnogimi mladimi umetniki. Pri njem so se učili tiskarske umetnosti, njihove prvence je vključeval v *Dire*, nekaterim pa je po svojih zmožnostih pomagal tudi finančno. Več hvaležnih pričevanj je zbranih v dosjeju, ki ga je uredil Joe Ryczko (1995b). Nekaj Vodainovih naslednikov je nastopilo v dokumentarnem filmu, ki sta ga o njem posnela Jasna Hribernik in Tomaž Letnar (2008), gre za kantavtorja in pesnika Louisa Artija, pesnika Clauda Billona, Michela Sireya in druge, ki še danes soustvarjajo kulturno življenje v Loreni in širše. Od leta 2013 v Baslieuxu deluje muzej Association Jean Vodaine, ki skrbi za njegovo dediščino, vodita jo Vodainova otroka Jean-Luc in Muriel (Association Jean Vodaine). Muzej prireja razstave Vodainovih likovnih del in pripravlja nove izdaje njegove poezije (prim. Vodaine 2016). V slovenščini prevodi njegove poezije niso izšli. Za Vodainovo dediščino v Sloveniji skrbita Pilonova galerija in Tolminski muzej, slednji hrani tudi precej njegove zapuščine. V stalni razstavi Pilonove galerije je predstavljeno sodelovanje Vodaina in Vena Piona, Tolminski muzej je v letu 2021 pripravil razstavo Vodainovih likovnih del in osebnih predmetov (Fortunat Černilogar 2021; Brecej 1983: 3).

V slovenskem prevodu še ni izšla nobena pesniška zbirka Jeana Vodaina. Prevedenih je bilo zgolj nekaj posameznih pesmi. V okviru diplomskega dela *Francija in slovenska književnost* je bila prevedena pesem *Zahtevk za pojasnilo, poslan miličniku na železnici* (Vodaine 2021: 27). Za priložnost ob odkritju spominske plošče Jeanu Vodainu v Čiginju je Aleš Berger prevedel tri njegove pesmi, gre za pesmi *Kdo sem?*, *Topoli* in *Avanti la musica* (Berger 2021).

Življenje in delo Jeana Vodaina sta pomembna v več kontekstih. V kontekstu slovenske književnosti gre za plodovitega izseljenskega avtorja, ki je za jezik svojega ustvarjanja izbral francoščino in kot tak sodi tako v slovenski kot v frankofoni literarni kontekst. Za slovensko književnost je pomemben tudi kot prevajalec in izdajatelj slovenske poezije, promotor slovenske kulture in vez med slovensko ter francosko literarno sodobnostjo. Njegovo geslo je v *Slovenskem biografskem leksikonu*, v *Enciklopediji Slovenije* in v štirih jezikih na Wikipediji. Za Loreno z okolico je pomemben kot začetnik kulturnih prireditev, od katerih so nekatere postale tradicionalne (npr. Festival poezije v Metzju). Za ta prostor je pomemben tudi kot tiskar, oblikovalec in založnik mnogih literarnih del pisateljev od blizu in daleč. Rojaki s Tolminskega se ga spominjajo kot nekoga, ki je uspel v svetu. Vodainova rojstna hiša v Čiginju ne stoji več, so pa v začetku oktobra 2021 postavili njegovo spominsko ploščo, za to je zaslužno Kulturno društvo Myra Locatelli. Literarna revija *Dire* je objavljala dela avtorjev z vsega sveta, razpršeni so bili tudi naročniki in bralci, tako sta manjša kraja Yutz in Baslieux postala del svetovne literarne scene, Vodaine se je želel zoperstaviti monopolu pariških kulturnih centrov (Ryczko 1995a). V likovni umetnosti je bil Vodaine kvaliteten grafik, pozneje pa slikar blizu umetniški

smeri *l'art brut* in kot tak edini slikar tega sloga slovenskih korenin. Gre za umetnika, ki se je po eni strani vključil v tokove svojega časa (delavska poezija, *l'art brut*), po drugi pa je ostajal samosvoj, kar dokazujejo revija *Dire* in njegov tipografski opus.

Viri

- Association Jean Vodaine: <http://asso.jean.vodaine.pagesperso-orange.fr/>.
- Berger, Aleš, 2021: *Prevodi pesmi ob priložnosti odkritja plošče Jeanu Vodainu*. Tipkopis.
- Borko, Božidar, 1964: Dosežki francoskega pesnika Slovenca. *Delo* 6/84. 6.
- Borko, Božidar, 1966: Odmevi naše poezije v Franciji. *Delo* 7/301. 7.
- Borko, Božidar, 1967: Odmevi slovenske poezije v tujini. *Delo* 8/2. 7.
- Borko, Božidar, 1969: Jean Vodaine v domovini. *Delo* 11/172. 6.
- Borko, Božidar, 1970: Odmevi slovenske književnosti. *Delo* 12/212. 5.
- Brecelj, Marijan, 1983: Grafik, slikar in tipograf ter pesnik Jean Vodaine s svojimi deli na rodnem Tolminskem. *Primorski dnevnik* 39/99. 3.
- Fortunat Černilogar, Damjana, 2021: Nataša Kovšca. *Jean Vodaine vod an bad adn bodi eden bodi nekdo. Katalog ob razstavi*. Tolmin: Tolminski muzej.
- Hribernik, Jasna (režija) in Letnar, Tomaž (scenarij). *Bod eden – Bodi Jean Vodaine, dokumentarni portret*. Dokumentarni program Televizije Slovenija. 2008.
- Kavčič – Kosovel – Pilon, 1964: *Primorski dnevnik* 20/178. 3.
- Novice iz Slovenije, Ajdovščina, 1951: *Svobodna Slovenija/Eslovenia Libre* 12/223. 3.
- Pilon, Veno, 1965: *Na robu*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Trois typographes novateurs: Bernouard – Duncan – Vodaine. (Catalogue d'exposition)*, 2002. Pariz: Librairie Nicaise.
- Vodaine, Jean, 1950: *Poésie Slovène*. Pariz: Escales.
- Vodaine, Jean, 1995: Les faiseurs des frontières. *Plein Chant* 57–58. 76–78.
- Vodaine, Jean, 1995a: Pismo Raymondu Briantu z dne 9. 1. 1963. *Plein Chant* 57–58. 22.
- Vodaine, Jean, 2016: *Poèmes*. Metz: Association Jean Vodaine.
- Vodaine, Jean, 2021: Zahtevak za pojasnilo, poslan miličniku na železnici. *Besedoholik* 1/10. 27. Prev. Urh Ferlež.
- Življenjepis Vladimir (Frédéric) Kaučič Jean Vodaine. Mislej, Irene (ur.): *Bad adn: Jean Vodaine*. Ajdovščina: Tolminski muzej in Pilonova galerija. 62–67.

Literatura

- Borko, Božidar, 1951: Kulturni paberki. *Slovenski poročevalec* 12/14. 2.
- Borko, Božidar, 1951a: Še o francoskih prevodih iz slovenske lirike. *Slovenski poročevalec* 12/262. 4.
- Borko, Božidar, 1951b: Veno Pilon kot slovenski prevajalec. *Slovenski poročevalec* 12/223. 2.
- Borko, Božidar, 1971: *Srečanja*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Bortignon, Elia, 1988: *Les Passagers du Solstice, Mémoire et itinéraires en Lorraine du fer*. Thionville: Editions Serpenoise.
- Černe Oven, Petra, 2002: Črkoslovje kot orodje poezije. Mislej, Irene (ur.): *Bad adn: Jean Vodaine*. Ajdovščina: Tolminski muzej in Pilonova galerija. 6–25.
- Doncque, Marie-Paule, 1997: »Bod eden«: sois un. Marie-Paule (ur.): *Jean Vodaine Le passeur des mots*. Doncque. Metz: Bibliothèque de Pontfroy in Luxembourg; Bibliothèque Nationale. 9–26.
- Doncque, Marie-Paule, 1997a: Un horizon de plomb ou une certaine idée de la poésie. Doncque, Marie-Paule (ur.): *Jean Vodaine Le passeur des mots*. Metz: Bibliothèque de Pontfroy in Luxembourg; Bibliothèque Nationale. 27–40.
- Ferlež, Urh, 2020: *Francija in slovenska književnost. Diplomsko delo*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Guichard, Bruno, 1997: La typographie hysée au rang d'art contemporain. Doncque, Marie-Paule (ur.): *Jean Vodaine Le passeur des mots*. Metz: Bibliothèque de Pontfroy in Luxembourg; Bibliothèque Nationale. 101–103.
- Hennart, Marcel, 1955: Un nom qui compte. *Plein Chant* 57–58. 88.
- Markale, Jean, 1951: Spremna beseda. Vodaine, Jean: *Le jour se Fera*. Pariz: Escales. 1–2.
- Mislej, Irene, 2002: Pilon in Vodaine, ustvarjalno prijateljstvo. Mislej, Irene (ur.): *Bad adn: Jean Vodaine*. Ajdovščina: Tolminski muzej in Pilonova galerija. 26–45.
- Praillet, Arthur, 1970: Spremna beseda. *Oeillets rouges pour Paris*. Basse-Yutz: Vodaine. 2–3.
- Ryczko, Joe, 1995: Življenjepis Jeana Vodaina (Repères). *Plein Chant* 57–58. 5–17.
- Ryczko, Joe, 1995a: Entretien. *Plein Chant* 57–58. 61–64.
- Sunnen, Myriam, 2018: Jean Vodaine ou la poésie dans tous ses états. Conter, Claude D. in Sunnen, Myriam (ur.): *Texte et image dialogues entre arts visuels et littérature*. Mersch: Centre national de littérature. 15–26.
- Sunnen, Myriam, 2018a: Vodaine et les écrivains Luxembourgeois. Conter, Claude D. in Sunnen, Myriam (ur.): *Texte et image dialogues entre arts visuels et littérature*. Mersch: Centre national de littérature. 27–43.

Jean Vodaine and His Links with Slovenian Poetry

The article discusses the life and work of artist and writer Jean Vodaine (born Vladimir Kavčič). Vodaine was born in Čiginj near the town of Tolmin in 1921, but spent most of his life in France. He was a poet, graphic designer, painter, printer and publisher. The international literary magazine *Dire* was published for many years and is regarded as his crowning achievement. The impact of Vodaine's life and work is seen in the popularisation of Slovenian poetry in France. With Veno Pilon, Vodaine created an anthology of Slovenian poetry that had been translated into French. He was a Slovenian immigrant living in Lorraine, an industrial and multinational region in France, which is also reflected in his works. Vodaine is important for the Slovenian, French and Lorrainian regional literature and culture.

Key words: Jean Vodaine, Slovenian–French literary contacts, Veno Pilon, *Dire* magazine, Slovenian emigration